DİLDE-FİKİRDE-İŞTE BİRLİK
1911

TÜRK YURDU

OCAK 2016 • YIL 105 • SAYI 341 • FİYATI 12 T

2016'YA GİRERKEN "HAVF İLE RECA" ARASINDAKİ TÜRKİYE

SEÇİM VE JEOPOLİTİK RİSKLERİN SIKIŞTIRDIĞI BİR YIL: 2015

SOSYAL NORMLAR VE NORMSUZLUK HALLERİ

© Tuğra AKÇAY

TÜRK YURDU

Türk Ocakları Genel Merkezi Aylık Yayın Organıdır.
Yerel Süreli Yayın • Basıldığı Tarih: 05.02.2016 • ISSN1300-2333
7. Devre • Cilt 36 (68) • Sayı: 341 (702) • 105. Yıl

SAHİBİ
Prof. Dr. **Mehmet ÖZ**
(Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğt. Hiz. İşl. Adına)

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Dr. **Fahri ATASOY**

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Yrd. Doç. Dr. **İbrahim ATABEY**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fatma AÇIK	Yücel HACALOĞLU
Tuna AKÇAY	Prof. Dr. Nakış KARAMAĞARALI
Doç. Dr. Erdal AKSOY	Prof. Dr. Yunus KOÇ
Doç. Dr. Alper ALP	Prof. Dr. İbrahim MARAŞ
Doç. Dr. Bahri ATA	Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN
Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR	Ömer ÖZCAN
Prof. Dr. Ali BİRİNCİ	Doç. Dr. Serdar SAĞLAM
Doç. Dr. Turhan ÇETİN	Doç. Dr. Seyfi YILDIRIM

Galip ERDEM

TÜRK YURDU HAKEMLİ DERGİDİR

GENEL MERKEZ
Türk Ocağı Caddesi, Prof. Dr. Osman Turan Sokağı, No: 1
Balgat/ANKARA Tel: 90 (312) 284 35 90

İDARE YERİ
Sezenler Cad. 4/12 Sıhhiye/ANKARA
Tel-Belgegeçer: 90 (312) 229 69 74

YAZIŞMA ADRESİ
PK 429 Yenişehir / ANKARA
Elmek: turkyurdu@turkyurdu.com.tr
Web Sitesi: www.turkyurdu.com.tr
Facebook: TurkYurduDergisi | Twitter: TurkYurduDergi

Büro: **Yaşar GİRGİN**
Teknik Düzenleme: **Emel SEMERCİ**

Abonelik Bilgileri
Yıllık Abone Bedeli: 120 TL • 2 Yıllık 200 TL
Kurumlar İçin Yıllık Abone Bedeli: 180 TL
Avrupa için 100 Avro, Diğer Ülkeler İçin 120 Dolar
Türk Ocakları Basın Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi
Ziraat Bankası Ankara Necatibey Şubesi
IBAN No: **TR150001000795065654635001** • Posta Çeki Hesap No: **257311**
Abonelik ücretini yatıranlar *abonebilgi@turkyurdu.com.tr* adresine bilgi verebilir.

Yayımlanan yazıların muhtevasına ait sorumluluk yazarlara aittir.
Yayımlanacak yazılar üzerinde yazardan müsaade alınarak gerekli düzeltmeler yapılabilir. Gönderilen yazılar yayımlansın, yayımlanmasın iade edilmez.

TÜRK OCAKLARI GENEL MERKEZ YÖNETİM KURULU

Genel Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZ	Üye: Prof. Dr. Yunus KOÇ
Genel Başkan Yardımcısı: Prof. Dr. Filiz AVŞAR	Üye: Doç. Dr. Mehmet ARMAN
Genel Sekreter: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ	Üye: Doç. Dr. Mehmet Akif OKUR
Genel Muhasip: Azir Kâmil YILMAZ	Üye: Doç. Dr. Bülent AKSOY
Genel Sekreter Yardımcısı: Doç Dr. Emrah ŞENEL	Üye: Dr. Fahri ATASOY
Genel Sekreter Yardımcısı: Osman OKTAY	

DENETLEME KURULU
Başkan: Prof. Dr. Razih DEMİRCİ
Üye: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ATABEY
Üye: Mustafa Asım MUTLU

Tasarım: AREN Tanıtım Hiz. Ltd. Şti. 0.312 430 70 81 - www.arentanitim.com.tr
Baskı: EPAMAT Matbaacılık Bas. Yay. Tan. Tic. San. Ltd. Şti.

EDİTÖR

Bir Fikir ve Kültür Dergisi Türk Yurdu

Toplumların bunalımlı günlerinde düşünce arayışları artar. Bunu, felsefe tarihinin dönüm noktalarında açıkça görebiliriz. *Türk Yurdu*, Türk milletinin son bunalım döneminde, bir fikir hareketinin merkezi olarak doğmuştur. Bu merkezde kurucu unsur olan Türklerin, yıkılmakta olan İmparatorluk'un içinden Türkçülük etrafında birleşerek kurtulabilecekleri işlenir. Dönemin fikir adamları, düşüncelerini ilmî ve felsefi bir zeminde tartışırlar; savundukları fikirlerin tarihî ve kültürel gerçeklikle uygunluğu ve tutarlılığına özen gösterirler. *Türk Yurdu*, 1911 yılından beri 105 yıldır Türklük hakikatine dayanılarak üretilen fikirlerin merkezi olmayı sürdürüyor. Hareket noktası ve önceliği, dünya üzerinde Türk adı verilen gerçekliğin kendisidir. Bu gerçekliğin insan, tarih, kültür, dil, edebiyat, coğrafya, felsefe, sanat, din, inanç, hayat gibi boyutları, ilmî ve felsefi olarak incelenmeye devam edilmektedir. *Türk Yurdu*, önceliği Türklük olan bir fikir ve kültür dergisidir. Türk milletinin istikbalini ilgilendiren her konunun nitelikli bir şekilde tartışıldığı bir düşünce ve bilim zemini olmaya devam etmektedir.

Türk milleti, maalesef tarihteki görkemli başarılı günlerinden uzaklaşmış gibi görünmektedir. Bir bakıma, bunalım çağımız hâlâ devam ediyor. Göreceli birtakım başarılar görülse de beklenen veya olması gereken başarılar yakalanamamaktadır. Bir millet için başarı, karşısındaki rakip güçleri yenebilmeye ve aleyhine düzenlenen oyunları bozabilmeye bağlıdır. Anadolu'yu vatanlaştıran Selçuklu Türkleri, bir taraftan imar yaparken bir taraftan dâ Bizans'ın ve Haçlıların bütün oyunlarını bozabildiyse bugünkü Türkler de başlarına açılan bütün belaları rahatlıkla savabilmelidir. Bu ancak donanımlı, kararlı, tutarlı ve başarılı bir yönetimle yapılabilir. Yönetimin ufku ise yaratıcı bir düşünce dünyasından beslenerek genişler. Maalesef Türkiye'de bilim ve felsefe alanında kısırlık bir türlü aşılamamaktadır. Bunun sebepleri mutlaka iyi analiz edilmeli ve Türkiye'nin geleceğini kuracak bir yaratıcı kültürel ortam kurulmalıdır. *Türk Yurdu*, bütün endişeli aydınlara açıktır ve bu görev, Türkiye'nin istikbaline önemli bir katkı sağlayacaktır. Milliyetçi düşüncenin zenginleşmesi de buna bağlıdır.

Türk Yurdu, öncelikli olarak Türk milliyetçiliği düşüncesine bağlı sanat, bilim ve düşünce insanlarının ürünlerini sizlere sunmakta; Türkiye'de kültürün zenginleşmesine katkıda bulunan çalışmaları okuyucusu ile paylaşmaktadır. Bu sayımızda, sizlere yeni eserler tanıtıyoruz. Özellikle Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından hazırlanan *İpek Yolu* isimli eser dikkatleri çekecektir. Kültürün dinamikliği ve üretkenliği ilgiye ve desteğe bağlıdır. Son bir yılda çok sayıda eser hepimizin ilgisine sunuldu. Biz bunları görmezden gelerek kuraklıktan şikâyet edersek haksızlık olur. Şikâyet edilecek konularla ilgili olarak da yapacağımız şey, bilimsel tahliller olmalıdır. Bu sayımızda, geçen yılın farklı yönleri ehil kalemler tarafından değerlendirildi. İlgiyle okuyacağınızı ve paylaşacağınızı umuyoruz. Bu ay aynı zamanda, Ocak Tarihi bölümünde Dr. İbrahim Karaer'in hazırladığı "Türk Yurdu Dergisi, Türk Ocakları Derneği, Türkçülük, Turancılık ve Dış Türkler" konulu yazıyı seri olarak sunmaya başlayacağız. Böylece genç kuşaklar, *Türk Yurdu*'nu kökleriyle birlikte görme imkânına kavuşacak.

Yeni yılda, daha doyurucu bir *Türk Yurdu* sunabilmek ve daha çok okuyucuya ulaşabilmek dileğiyle hoş ve sağlıklı kalın...

Dr. Fahri ATASOY

İÇİNDEKİLER

3 **Mehmet ÖZ**
2016'ya Girerken "Havf ile Reca" Arasındaki Türkiye

6 **Nuri GÜRGÜR**
Özyönetim Bildirgesi yahut Ayrılış Manifestosu

10 **Süleyman ERYİĞİT**
Devlet ve Güç Kullanma Hakkı

13 **Altan ÇETİN**
Selçuklu Çağlarını Yani Şahsiyetimizi Anlamak

16 **Levent BAYRAKTAR**
İnsan, Medeniyet ve Felsefe

18 **Abdulkadir İLGEN**
Bir Yılın Muhasebesi: Yaralı Belleğin Sınırlarında Kimlik ve Yönünü Aramak ya da Hiç Biri

22 **Tevfik ERDEM**
Kendi Tarzında Bir Aşk-ı Memnu (Çözüm Süreci) Üzerinden 2015 Türkiye'si

28 **Mustafa YILDIRAN**
Seçim ve Jeopolitik Risklerin Sıkıştırdığı Bir Yıl: 2015 Türkiye'sinde Ekonomi

31 **Reha YILMAZ**
Rus Dış Politiğinde Türkiye Yansımaları

34 **Alper MUMYAKMAZ**
2015 Genel Seçimleri: Tespitler ve Yanılgılar

39 **Turhan YÖRÜKÂN**
Sosyal Normlar ve Normsuzluk Halleri

47 **Bülent AKBABA**
Vatandaşlık Yetiştirme Politikalarında Tarih Yazımı

52 **Mehmet DOĞAN**
Türk Yönetim Sisteminde Yönetsel Mekanizmanın Değişimi

57 **Haydar BAYATLI**
Emine Sevinç Öksüzoğlu'nun Şiirinde 1959 Kerkük Katliamı

62 **İbrahim KARAER**
Türk Yurdu Dergisi, Türk Ocakları Derneği, Türkçülük, Turancılık ve Dış Türkler (1911-1918)

66 **Nedim ÜNAL**
Bir Seyahatin İzleri: İdil – Ural Türkleri ve Kazan Hanlığı

71 **Necmeddin SEFERCİOĞLU**
Atsız Üzerine Araştırmalar

74 **Mustafa ÇETİN**
Politik Sinemaya Dair IV Muhsin Ertuğrul Dönemi

76 **Orhan KAVUNCU**
İpekyolu

78 **Metin DEMİRSOY**
TÜRK DÜNYASINDAN

81 **Emel SEMERCİ / Can GÜLEÇOĞLU**
TÜRK OCAKLARINDAN

96 **Serdar SAĞLAM**
ÇİZGİLER

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK YILLARINDAKİ VATANDAŞ YETİŞTİRME POLİTİKALARINDA TARİH YAZIMI VE ÖĞRETİMİNİN İŞLEVİ

Bülent AKBABA *

Giriş

Toplumsal değişmeler eğitimi belli bir yönde değişmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan yönde değiştirilmesi de mümkündür. Ancak bu değişim toplumdaki diğer toplumsal, ekonomik ve politik kurumların da eş zamanlı olarak aynı istikamette değişimine bağlıdır. Köklü toplumsal değişim ve dönüşüm yaşayan başka toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de ulus devlet kurma sürecinde, yeni toplumu yaratmak ve yaratılan yeni toplumun gereksinimlerine ve değerlerine uygun yeni insanı yetiştirmek için, eğitime çok merkezli bir rol biçilmiştir (Eskicumalı, 2003: 22-23). Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim sisteminin en önemli gayesi ise ulus devlet anlayışını gerçekleştirmek ve toplumu bu yönde dönüştürmek, rejiminin ihtiyaç duyduğu kuşakları yetiştirmek olmuştur (Akyüz, 2004: 300). Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devletin inşasına yönelik inkılap hareketinde dil ve tarih tezleri ile din ve devlet işlerinde laiklik anlayışı temel belirleyiciler olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus devletin yapısına uygun vatandaşların yetiştirilmesi için iki aşamalı bir yol izlenmiştir. Öncelikle iletişimin ana unsuru olan alfabe değiştirilmiş, ardından dil, tarih ve yurttaşlık eğitimi ile toplumun bilinci ve benlik algısı yeniden biçimlendirilmiştir (Aslan, 2012). Bu çalışmada ulus devlet oluşturma sürecinde tarih yazımı ve öğretiminin işlevi irdelenmeye çalışılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni toplumsal düzeninin fikir babası olarak Ziya Gökalp ön plana çıkmaktadır. Gökalp, Osmanlı toplumunun büyük bir bölümünün İslam dini etrafında toplandığını fakat millet olma bilincinin gelişmediğini dile getirmiştir. Gökalp'ın fikirlerine göre din tek başına toplumun millet olması için yeterli değildir. Milletleşme süreci dil, tarih, kültür ve duyguda birlik ile gerçekleşmektedir (Koçak, 1998: 39). Osmanlı Devleti'nde oluşturulamayan millet bilincini oluşturmayı gaye edinen Mustafa Kemal ve dava arkadaşları bu amaca ulaşmak için eğitim sisteminde köklü reformlar gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminin rejim ile uyumlu, ulus devlet yapısını oluşturacak hâle getirilmesine yönelik düzenlemeler, 3 Mart 1924'te "Cumhuriyet Eğitimi'nin Anayasası" olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu kanunla "milletin duygu ve düşünce bakımından birliği"nin gerçekleşmesinde okul ve bu bağlamda Türkçe, Türkiye Tarihi, Türkiye Coğrafyası ve Malumat-ı Vataniye dersleri zorunlu dersler kapsamına alınarak stratejik bir önem kazanmıştır. Böylece ülkedeki okulların tamamı için Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu vatandaşların yetiştirilmesi için en önemli adımlardan biri atılmıştır (Çelik, 2008: 361). Aynı yıl içinde eğitim sistemine yönelik durum değerlendirmesi ve öneriler sunması için Türkiye'ye davet edilen John Dewey, eğitim sistemindeki değişimle toplumun dönüşümüne katkı sağlanacağını dile getirmiştir.

Tarihin Bellek İnşasında ve Uluslaşma Sürecindeki İşlevi

Her toplumun onu diğerlerinden ayıran bir geçmişi, belleği vardır ve farklı zamanları açıklayan tarihsel miras, toplumsal belleğin yapılandırıcı bir unsurudur (Pinto, 2008: 119). Toplumsal belleğin inşa araçlarından olan tarih bilgisi özellikle dönüşüme uğrayan toplumlarda geleceğin sağlam temelleri üze-

rine kurulması amacıyla toplumun tüm kesimlerine örgün ve yaygın eğitim aracılığıyla verilmeye çalışılır. Erich Hobsbawm'ın dile getirdiği gibi geçmişle bağ kurarak güç kazanmak isteyen toplumlarda tarihçiler, kendilerini beklenmedik bir şekilde politik aktör rolünü oynarken bulurlar ve bu aktörler eğer amaca uygun bir geçmiş yoksa her zaman için yeniden icat edebilirler. Bu sayede geçmiş meşrulaşır (Hobsbawm, 1999: 9-10). Radikal dönüşümlere ihtiyaç duyulan durumlarda iktidarı elinde tutanlar tarihten destekleyici unsurlar bulma çabasına girerler ve bu destek üzerinden amaçlarını tarih eğitimi yoluyla topluma yayma uğraşı vererek tarihi bir meşruiyet ve devamlılık kaynağı olarak görürler (Aslan ve Akçalı, 2007). Böylelikle tarih öğretimi siyasi otoritenin meşruiyetine ve sürekliliğine hizmet etmiş olur.

Her toplumun onu diğerlerinden ayıran bir geçmişi, belleği vardır ve farklı zamanları açıklayan tarihsel miras, toplumsal belleğin yapılandırıcı bir unsurudur

Osmanlı Devleti'nin ardından tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti'nde ulus devletin oluşumuna kaynaklık edecek kolektif belleğin inşasında Türk tarihi kilit rolü üstlenmiştir. Diğer ulus devletlerin inşasında da görüldüğü gibi büyük bir savaşın ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde tahrip edilmiş toplumsal gururun onarımı için geçmişle daha sağlam bağlar kurularak ortak bir bellek oluşturulmaya çalışılmış, bu belleği oluşturacak tarihsel birikimin eksik noktaları kurgulanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde tarihçiler, dilbilimciler, siyasetçi bilim insanları, Türk ulus kimliğinin oluşmasına katkı sağlamak için, Türk ulusunun farklılıklarını ortaya çıkarmaya, Türk milletinin tarihini kadim zamanlara kadar götürmeye, dünya medeniyetinin inşasındaki rolünü ve Anadolu'daki Türk tarihinin köklerini sağlamlaştırmaya çalışmışlardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Tarih Yazımı ve Öğretimine Yönelik Düşünceleri ve Uygulamaları

Mustafa Kemal Atatürk, gerçekleştirilecek inkılâpların başarıya ulaşabilmesi ve kalıcı olabilmesi için Osmanlı Devleti'nden miras kalan tarih anlayışının değişmesi gerektiğine inanıyordu. Ona göre cumhuriyet döneminde geçmişin yeniden ele alınması ve yeni bir Türk tarihinin yazılması gerekiyordu. Millî tarih anlayışıyla yeni rejiminin Türkiye'de oluşturmaya çalıştığı; gelenekçiliğe ve medreseye karşı cephe almış, her meseleyi fikir açısından objektif olarak ele alabilen ve akılcı özelliklere sahip yeni insan tipinin meydana getirilmesi daha kolay olacaktı. Kinross'a (2005: 539) göre, Mustafa Kemal'in isteği, Türkleri İslâmiyet'in aşıladığı "millet üstü ümmet" düşüncesinden kurtarıp onlarda asıl yurtlarına karşı bir bağlılık duygusu uyandırmaktı. Kafasındaki sorunlardan biri de bunu tüm olarak ele alınan bir dünya içinde Türk tarihine uygun düşecek bir geçmişe bağlamak ve böylece Türkleri yalnız Batı'ya özgü bildiği uygarlığa doğru ilerleterek, kendisini boyuna tedirgin eden Doğu-Batı uzlaşmazlığından kurtulmaktı. H.G. Wells, insanların aynı kaynaktan geldiği üzerindeki kuramı ile ona bu yolu açmıştı. Şimdi geriye kalan iş, Türk ırkının tarihini böyle genel bir açıklamaya uydurmaktı.

28 Nisan 1930'da Mustafa Kemal'in de bizzat katıldığı Türk Ocaklarının VI. Kurultayının son oturumunda, onun direktifleriyle, Âfet İnan tarafından 40 imzalı bir önerge sunulmuş ve *"Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tetkik etmek için hususi ve daimî bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek salahiyetinin Merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz."* denilmiş ve bu karar çerçevesinde 16 üyeden oluşan bir "Türk Tarihi Tedkik Heyeti" teşkil edilmiş, heyet ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde yapmıştır (TTK, 2015). Böylece temeli atılan Türk Tarih Kurumu, 29 Mart 1931 tarihinde Türk Ocaklarının VII. Kurultayında kapatılma kararı alınınca, bu defa 12 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti" adı ile yeniden teşkilatlanmış ve 1930'daki ilkeler temel alınarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bu cemiyetin heyet üyelerinin ve yabancı bilim adamlarının da katkısıyla "Türk Tarih Tezi" ortaya konmuştur. Mustafa Kemal, toplumsal dönüşüme kaynaklık edecek dil, tarih ve coğrafya araştırmalarının yapılması amacıyla bir yükseköğretim kurumunun varlığının gerekliliğini dile getirmiş, bu amaçla 14 Haziran 1935'de Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmıştır. Bu kurum Cumhuriyetin ilk yıllarındaki dil ve tarih tezlerinin akademik manada en güçlü temsilcisi olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatta olduğu süre de Türkiye Cumhuriyeti'ndeki akademik tarihçiliğin gelişmesine, tarihin ulus devletin oluşmasına ve va-

tandaşlık eğitimine katkısına yönelik gerçekleştirilen önemli etkinliklerden bir tanesi de tarih kongreleridir. Türk Tarih Tezini, resmi bir söylemle geniş bir çerçevede ele almayı ve tarih ders kitaplarını geliştirmeyi amaçlayan I. Türk Tarih Kongresi 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Alanında ilk bilimsel kongre olan birinci Türk Tarih Kongresinin tartışmaları dört ana konu etrafında toplanmıştır. Tarih öncesi ve ilk dönemlerine ait kaynakların yetersizliği ve kullanımı meselesi, Türk dilleri ve ders kitaplarındaki dil hataları üzerine tartışma; Orta Asya'da geniş çaplı bir göçe yol açan coğrafi ve doğal değişikliklerin tartışılması ve aynı yıl basılan ders kitapları üzerine genel tartışma. 20-25 Eylül 1937 tarihleri arasında toplanan II. Türk Tarih Kongresinde ise ağırlıklı olarak arkeoloji, antropoloji ve dilbilim alanındaki çalışmalara yoğunlaşılmış, tarih öğretimi ve tarih ders kitapları konusu daha önceki yıllarda basılan tarih ders kitapları ile halledildiği düşünülerek ihmal edilmiştir.

Türk Tarih Tezi

Avrupalıların Türkleri sarı ırka mensup, savaşçı, yıkıcı, uygarlıktan yoksun olarak tanımlamaları ve Anadolu'da işgalci bir topluluk olarak göstermelerine karşı savunma refleksi olarak ortaya çıkan Türk Tarih Tezi Mustafa Kemal'in yönlendirmeleri ve Türk Tarihi Tedkik Heyetinin çalışmalarıyla şekillenmiştir. Bu Tez'e göre Türkler beyaz ırka mensupturlar. Yüzlerce yıl önce Orta Asya'da büyük bir uygarlık kurmuşlar, bu birikimi göçlerle dünyanın her tarafına yaymışlar, insanlık tarihine büyük hizmetler yapmışlardır. Anadolu'nun en eski ve uygar kavimleri olan Hititler ve Sümerler de Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etmiş Türk asıllı topluluklardır (Behar, 1992; Copeaux, 2000). Ortaya atıldığı yıllarda Mustafa Kemal'in ırkçılıkla suçlanmasına vesile olan bu tezin millet odaklı söylemi, aynı dönemde bu suçlamayı ortaya atan Avrupalı devletlerin de romantik, pozitivist ve Alman tarihselciliğini ön plana çıkaran tarih anlayışlarının temel yapı taşı olmuştur. Bu tez Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında tarih yazımı ve öğretiminin yol göstericisi olmuştur. Dönemin tarih ders kitapları Türk Tarih Tezi temel alınarak yazılmış, tarih öğretiminde de bu Tez de ortaya konan düşünceler belirleyici olmuştur.

Tarih Yazımı

Dünyada tarihe bakışı şekillendiren anlayışlar büyük ölçüde dönemin hâkim siyasal, toplumsal ve felsefî düşünce akımlarına paralel bir gelişme göstermiştir. XIX. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan uluslaşma sürecinin bütün dünya toplumlarını etkilemesiyle tarih, ulusların kökenini araştırma misyonunu yüklenmiştir. Bu amaçla, ulus kimliğin oluşturulması için, farklılıkların ön plana çıkarılması ve bu farklılıkların da tarihin derinliklerine kadar götürülerek uluslara süreklilik kazandırması çalışmalarına önem verilmiştir (Pala, 2008: 105). Özellikle Fransız ve Alman tarihçiliğindeki romantik, idealist ve pozitivist tarih anlayışlarının pragmatik yaklaşımlarla ele alınması, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki tarih yazımında etkili olmuştur (Behar, 1992: 198). Türkiye'deki tarih yazımının milliyetçi bir boyut kazanmasında, Avrupa'daki tarihçiler ve tarih söylemleri kadar 19. yüzyıldaki savaşlar ve kayıplar da etkili olmuştur. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonucunda topraklarının büyük bir bölümünü kaybeden ve Avrupalılar tarafından Anadolu'yu işgal etmiş; anayurdu olan Orta Asya'ya sürülmesi gereken bir topluluk olarak gösterilen Türk milletinin; kendine olan güvenini tazelemeyi, Anadolu'daki varlıklarının eskiliğini, meşruluğunu ve binlerce yıllık devlet kurma yeteneklerini göstermek, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tarih yazımının da temel gayesi olmuştur. Milliyetçi bir savunma tarihçiliği olarak değerlendirilen bu tarih yazım usulü tarih ders kitaplarında ve tarih derslerinde hayat bulmuştur.

Yüzlerce yıl önce Orta Asya'da büyük bir uygarlık kurmuşlar, bu birikimi göçlerle dünyanın her tarafına yaymışlar, insanlık tarihine büyük hizmetler yapmışlardır.

Tarih Eğitimi ve Tarih Ders Kitapları

Cumhuriyetin yeni eğitim sistemi ile gerçekleştirilmek istediği toplumsal dönüşümde ve tarih bilincinin yeniden inşa edilmesinde en önemli rolü tarih eğitimi, tarih programları ve tarih ders kitapları oynamıştır. Bu nedenle tarih programları ve ders kitaplarının içeriğinin yeniden düzenlemesi yoluna gidilmiştir (Aslan, 2012). Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tarih yazımı ve öğretimini iki safhada ele almak mümkündür. İlk aşama 1923'ten Türk Tarih Tezi'nin ortaya atıldığı döneme kadar olan safhadır. Bu dönemde oluşturulan 1924 ve 1926 tarihli ilkokul müfredat programla-

rı Cumhuriyet'in beklentilerine uygun değişikliklerin ilk işaretlerini vermiştir. Özellikle 1926'daki program ve bu programda daha sonra yapılan değişikliklerle, çocuklara genel tarih kültürünün yanı sıra millî tarihin öğretilmesi hedeflenmiştir. Genel tarih anlayışı, İslam tarihi sınırlarını aşarak insanlığın geçmişini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Millî tarih öğretiminde ise daha köklü değişiklikler yapılmıştır: Türk tarihi başlangıçtan itibaren bir bütün olarak ele alınmış, İslam tarihi içinde Osmanlı tarihi öncesine geniş yer verilmiştir. Öncekilerden farklı olarak programda İslam tarihine hiç yer verilmemiş, Osmanlı tarihi de hanedana övgü olmaktan çıkarılmıştır (Sakaoğlu, 1998; Çapa, 2002).

Türk Tarih Tezi öncesi döneminin en önemli özelliği, bireyleri "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkından oluşan yurttaşlar topluluğunun meydana getirmiş olduğu bir devlet ulusu" kimliği çerçevesinde birleştirebilecek bir araç olarak kullanılmasıdır. Yapılan düzenlemelerle okullarda verilen tarih bilinci aracılığıyla genç kuşakların sadık birer Osmanlı tebaası olarak yetişmelerini ve hanedan ailesine bağlılıklarını esas alan yaklaşım terk edilmiş, bunun yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusalcı, laik ve özgür düşünceli yurttaşlarının yetiştirilmesini sağlayacağı düşünülen düzenlemeler yapılmıştır. Türk Tarih Tezi öncesi dönemin tarih eğitimine önemli katkılarından bir tanesi de 1927 yılında yapılan değişikliklerle öğretim yöntemi üzerinde de durulmuş olmasıdır. Tarih derslerinin sıkıcılıktan kurtarılması için, öğretmenin tek taraflı anlatımı yerine, yakın çevrede bulunan müzelere ve tarihsel mekânlara araştırma ve inceleme gezilerinin düzenlenmesi, önemli tarihsel kişiliklerle görüşülmesi (sözlü tarih) istenmiştir. Tarih konuları işlenirken yerel tarihle ve coğrafya dersleri ile ilişkilendirilmesi, haritalar, resimler ve levhalar gibi araçlardan yararlanılması önerilmiştir. Türk Tarih Tezi öncesi dönemde yapılan değişikliklerin tarih eğitimine en önemli katkısı ise toplumun eğitimli kitlesini tarihe ilişkin kendi ulusal ve evrensel bakış açısını oluşturması yönünde düşünmeye ve bu yönde yapılan çalışmaları desteklemeye yöneltmiş olmasıdır. 1923-1930 yılları arasındaki bütün bu gelişmelere karşın okullarda verilen tarih eğitiminin Cumhuriyeti esas yörüngesine oturtacak kapsamlı düzenlemeler, ancak "Türk Tarih Tezi" ile birlikte olmuştur (Aslan, 2012).

Tarih öğretiminde ve tarih ders kitaplarının yazımında ikinci safha Türk Tarih Tezi'nin ortaya konmasından sonraki bölümdür. 1930 yılına gelindiğinde, Türk Tarih Tezi'nin uygulamaya konulmasıyla önce liselerde ve ardından ortaokul ve ilköğretimde yeni hazırlanan tarih kitapları okutulmaya başlanmıştır. İlk olarak Türk Ocakları Türk Tarihi Tedkik Heyeti tarafından 1930'da, "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bir kitap hazırlanmıştır. Sınırlı sayıda basılan bu kitap, tarihçilere dağıtılıp görüşleri alınmıştır. Türk tarihiyle ilgili yanlışların düzeltilmesi ve bu alanda çalışacaklara genel bir istikamet ve hedef göstermeyi amaçlayan bu eser, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için millî bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımı oluşturmaktaydı. Bununla birlikte kitabın niteliğinin uzmanlar tarafından beğenilmemesi sebebiyle kitabın giriş kısmı "Türk Tarihinin Ana Hatları (Methal Kısmı)" başlığıyla 1931'den itibaren üç ayrı basımda 70 bin adet basılarak dağıtılmıştır. Böylece kamuoyunun yeni tarih tezinden haberdar olmasına çalışılmıştır. 12 Nisan 1931'de Mustafa Kemal'in himayesinde kurulan Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti, okul kitaplarının yeniden yazdırılmasına öncülük etmiş, liseler için dört ciltlik bir tarih serisi hazırlanmıştır. Mihverini Türk tarihi teşkil eden ve Türk Tarih Tezi'ne sadık kalınarak yazılmış bu kitaplar, 1931-1932 öğretim yılından itibaren liselerde okutulmaya başlanmıştır. Maarif Vekâleti, daha sonra bu kitapları esas alarak ilk ve ortaokullar için yeni tarih kitapları hazırlatmıştır (Çapa, 2010: 134-135). Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren hazırlanan ders kitapları, ana hatları belirlenmeye başlanan ulus devlet bilincinin oluş(turul)masına yönelik söylemlerden oluşur. Bu dönemde hazırlanmış ders kitaplarının içeriğindeki ortak özellikler, Osmanlı ve İslam tarihinin geri planda bırakılıp köklerin Orta Asya'ya kadar uzatılması, Avrupa'da yaygın bir başvuru kaynağı olan antropolojik ve dilbilimsel yaklaşımların esas alınması, Türklüğe sıkça vurgu yapılması, kitaplar hazırlanırken Fransız kaynaklarının etkisinden çıkıp tarihi kendi kaynaklarımızdan anlatma yoluna gidilmesi, tarihin, geniş anlamda ulusçuluğun merkeze alındığı bir yapıya büründürülmesi, metinsel haritalar çizilmesi, Cumhuriyet dönemindeki kahramanlar ve olaylarla Osmanlı öncesi Türk tarihinin kahraman ve olaylarını bağdaştırma çabaları (Safran, 2008: 16-17), şeklinde özetlenebilir.

Sonuç

Mustafa Kemal liderliğinde gerçekleştirilen Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaş yetiştirme politikasında belirleyici olan millet, milliyetçilik anlayışı

ve ulus devlet algısının kazandırılması konusunda tarihten beklenen, Türk ulusunun Türk kimliğini benimsenmesinde aktif rol oynamasıdır. Bu amaca hizmet etmesi için ortaya atılan Türk Tarih Tezi; dönemin tarih yazımı, tarih öğretimi ve tarih ders kitapları için kılavuzluk etmiştir. Dönemin tarihçilik anlayışında ve tarih öğretiminde ana unsur olan Türk Tarih Tezi ile Osmanlı Devleti'nin mirasçısı olarak görülen Türkiye Cumhuriyeti'ndeki millet anlayışının Osmanlı Devleti'ndeki millet anlayışından farklılığı ortaya konmuş, Türk milleti belirleyici unsur olarak ön plana çıkarılmış, kolektif belleğin inşasında tarihin yardımıyla Orta Asya'dan göç eden Türklerin dünyaya medeniyet dağıttığı, Türk tarihinin Osmanlı Devletiyle sınırlı olmadığı, Türklerin Anadolu'da misafir veya işgalci değil bu coğrafyanın kadim zamanlarından beri sahibi olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu vesileyle tarih, çağdaşlaşma amacı taşıyan Türk inkılâbının kendinden istediği görevi yerine getirmiş; Türk toplumunu ulus bilincine eriştirmiş, çağdaşlaşmasına da katkı sağlamıştır.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, akbaba@gazi.edu.tr

Kaynakça

Akyüz, Y. (2004). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Pegem A.

Aslan, E. (2012). Atatürk Döneminde Tarih Eğitimi-I: "Türk Tarih Tezi" Öncesi Dönem (1923-1931), *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 331-346.

Aslan, E., Akçalı, A. A. (2007). Kimlik Sunumu Olarak Tarih Eğitimi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 125-132.

Behar, B. E. (1992). *İktidar ve Tarih*, İstanbul: Afa Yayınları.

Copeaux, E. (2000). *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*, Çev. Ali Berktay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çapa, M. (2002). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 29-30, 39-55.

Çapa, M. (2010). Tarih, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed. A.S. Bilgili, Ankara: Pegem Akademi, 121-139.

Çelik, H. (2008). Cumhuriyet Dönemi Vatandaşlık Eğitiminde Önemli Adımlar, *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi*, 10(1), 359-369.

Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19(2), 15-29.

Hobsbawm, E. (1999). *Tarih Üzerine*, Çev. O. Akınhay, İstanbul: Bilim ve Sanat.

http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=1 (A.T.: 28.11.2015)

Kinross, L. (2005). *Atatürk*, 16. Baskı, Çev. Necdet Sander, İstanbul: Altın Kitaplar.

Koçak, K. (1998). *Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretimi (1923-1992)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pala, K. (2008). *Atatürk Dönemi Türk Tarih Kongreleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pinto, H. (2008). Kimlik Sorunu: Çocukların Yerel Tarih Mirası İle İlgili Görüşleri, *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi*, Ed. M. Safran, D. Dilek, İstanbul: Yeni İnsan, 118-130.

Safran, M. (2008). Türkiye'de Tarih Eğitimi ve Öğretimi, *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi*, Ed. M. Safran, D. Dilek, İstanbul: Yeni İnsan, 13-20.

Sakaoğlu, N. (1998). İlkokul Tarih Programları ve Ders Kitapları, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Haz. S. Özbaran, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

